

SCENARII PRIVIND EVOLUȚIA RELAȚIILOR DINTRE TURCIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

Răzvan VOINESCU, Cristian MOISOIU¹

Rezumat

Perspectivile de aderare a Turciei la UE sunt complicate de contextul geopolitic regional tensionat. Tendințele și opțiunile contradictorii de reformă instituțională a UE, spre adâncirea integrării sau, din contră, spre fragmentare, adaugă un element suplimentar de incertitudine proiectului de extindere către est, inclusiv spre Turcia. Evenimentele recente din Siria și Irak au forțat Turcia să se confrunte cu o creștere alarmantă a numărului de refugiați și de persoane strămutate. La acestea, se adaugă problemele nerezolvate cu Ciprul și cele de securitate internă, în special intensificarea conflictului cu etnia kurdă.

Acest articol propune trei scenarii exploratorii privind evoluția relațiilor dintre Uniunea Europeană și Turcia, care au conturat trei viziuni distincte, la orizontul anului 2025, după cum urmează: scenariul pesimist, de „divergență, concurență și conflict”, scenariul optimist, „cooperare, convergență și integrare” și scenariul neutru, reflectând o relație de cooperare bilaterală limitată.

Cuvinte cheie: relații economice UE-Turcia, extinderea Uniunii Europene, geopolitică, scenarii exploratorii, implicațiile evoluțiilor regionale asupra României

Clasificare JEL: F02, F15, F51, F52, F53

¹ Răzvan Voinescu și Cristian Moisoiu sunt cercetători științifici gradul III, în cadrul Institutului de Economie Mondială (IEM). Prezentul articol sintetizează o parte din rezultatele cercetării efectuate în cadrul Planului de Cercetare al IEM pentru anul 2015, cu titlul "Perspectivele relațiilor economice ale Turciei cu Uniunea Europeană și implicațiile pentru România", lucrare coordonată de Răzvan Voinescu și Radu Gheorghiu.

1. Introducere

Turcia este din toate punctele de vedere statul pivotal cu cea mai mare greutate din regiunea Europei de Sud-Est și a Orientului Mijlociu, aflat la intersecția dintre două civilizații, europeană și musulmană. Ca semnificație geopolitică și geoeconomică, Turcia este deja o putere regională, cu ambiții mari de jucător semnificativ la nivel internațional, viziune care ghidează strategiile de guvernare ale Turciei și deciziile sale politice. Dacă poziționarea sa politică declarată și asumată este clară, nu același lucru se poate susține și despre ambițiile sale, care depășesc statutul de putere regională. Și cu atât mai puțin se poate afirma despre procesele de guvernare ale Turciei, oscilante și de multe ori contradictorii.

Întinderea geografică, demografia și diversitatea etnică au fost și sunt, încă, determinante pentru evoluția geopolitică a Turciei, o evoluție neliniară de-a lungul timpului. În parcursul istoric al Turciei s-au conturat două tendințe majore și antagonice, care s-au succedat uneori sau au coexistat alături:

- Atracția față de un occident cald pe valorile umanismului, axat pe secularism, manifestată în relațiile istorice sinuoase din perioada Imperiului Otoman, marcată de ambițiile expansioniste ale acestuia, intercalate cu perioade de relaxare diplomatică și raporturi comerciale consolidate și mai târziu de reformele seculariste și administrative ale lui Mustafa Kemal Atatürk, care au consolidat statul turc;
- Atașamentul față de un orient sensibil mai religios, uneori chiar fundamentalist, determinat de diversitatea culturală și etnică, de relațiile comerciale, politice și economice tradiționale, construite pe legături tribale și conflicte religioase, centrate în special în regiunea Orientului Mijlociu.

Parcurgând multitudinea de informații, rapoarte și analize despre Turcia, ni se relevă imediat limita cercetării: oricât s-ar spune și s-ar scrie și orice imagine s-ar putea contura la un moment dat, pe un tablou de date și indicatori, ele nu pot descrie decât parțial și cu un grad ridicat de incertitudine ce reprezintă Turcia în plan regional și în plan global, conjunctura sa politică fiind extrem de volatilă și flexibilă. De aceea, un demers de creionare a conjuncturii economice a Turciei, pentru perioada actuală, desprins de realitățile geopolitice regionale și globale, nu ar face decât să inducă și mai multă confuzie în analiză. Astfel, considerăm că exercițiul de construire de scenarii, care face obiectul prezentului articol, pornind de la imaginile complexe pe care le reflectă Turcia, este mai relevant ca demers științific și utilitate pentru factorii de decizie, pentru capacitatea de înțelegere contextuală a problematicii abordate în acest articol.

Din punct de vedere politic, Turcia este unul dintre primii membri ai NATO, din 1952, fiind aliat cheie al SUA în regiune. Este drept că acest statut s-a conturat pe fondul Războiului Rece, în care SUA au căutat să creeze piloni de securitate solizi, în jurul granițelor extinse ale URSS, Turcia oferind poziția și garanția necesare pentru a crește forța NATO și a limita sfera de influență sovietică. Mai târziu, după prăbușirea URSS,

Turcia și-a consolidat poziția în cadrul alianței, fructificând practic atuurile create în perioada Războiului Rece, dar a și pierdut din relevanța geopolitică, redusă de la implicațiile globale de până atunci, la rolul de pol al lumii musulmane, fapt care a nemulțumit vectorii de putere din Turcia, determinați să încerce o redefinire a statutului său geopolitic.

În plan economic, Turcia și Comunitatea Economică Europeană (CEE) au încheiat acordul de asociere în anul 1963, dar CEE nu s-a arătat grăbită să avanseze în acest proiect. În 1987, Turcia a înaintat cererea formală de aderare, care a fost respinsă în 1989. UE și Turcia au semnat un acord de uniune vamală, care a intrat în vigoare la 31 decembrie 1995, fapt care semnala o nouă apropiere a intereselor celor două părți. Pe acest fond de apropiere, Turcia a redevenit candidată la aderarea în Uniunea Europeană în 1999, fără a i se oferi vreun orizont privind deschiderea negocierilor de aderare. Negocierile au fost deschise formal în 2005, dar practic doar 10 capitole de negociere din 32 au intrat în dezbateri, celelalte rămânând în așteptare. Procesul trenează, așadar de 10 ani, iar orizontul aderării pare la fel de îndepărtat, cum părea și la începutul procesului.

Prezenta lucrare își propune să surprindă din complexitatea relației UE-Turcia, factori de natură politică, economică, socială, tehnologică sau de valori care ar putea determina la orizontul anilor 2025 – 2030, trei situații de viitor posibile pentru UE și Turcia, cu implicații majore atât în plan global cât și pentru cele două entități conducând la creionarea a câtorva scenarii exploratorii.

Pe plan internațional, Turcia deține postul de Secretar General al Organizației Cooperării Islamice (OIC), începând cu 2005, Secretariatul fiind corpul executiv al organizației; deține funcția de președinte al COMCEC, în cadrul aceleiași organizații, acesta fiind corpul consultativ și de cooperare în diferite domenii economice, sociale și culturale ale statelor membre. Turcia a fost membru nepermanent al Consiliului de Securitate al ONU, în 2008-2010 și membru fondator al G-20 în 2008.

Această poziționare a Turciei, ca putere regională, cu ambiții globale, orientată Est-Vest a devenit problematică din perspectiva marilor puteri occidentale, în ultimii zece ani. Dacă în perioada Războiului Rece, Turcia era identificată ca „poartă” de intrare (engl. gateway) pe relația Est-Vest, reorientarea sa politică și ideologică din timpul guvernărilor Erdoğan către reafirmarea islamului și îndepărtarea de valorile seculariste, poziționarea de către Ministerul său de Externe ca țară centrală în regiunea Afro-Eurasia, au ridicat semne de întrebare din partea Occidentului în privința viitorului european al Turciei. Acțiunile Turciei din ultimii zece ani se pot caracteriza succint prin autodeterminare și afirmare ca putere regională și globală.

Conform unui studiu recent, principala caracteristică a viitorului relațiilor economice și politice UE-Turcia o reprezintă incertitudinea (Tocci, 2014). Istoricul relațiilor Turciei cu restul Europei, respectiv cu UE, în trecutul apropiat, a fost marcat de proximitatea geografică a acestora, de interacțiuni comerciale și culturale fluctuante ca intensitate dar persistente, de conflicte și cooperare. Din perspectiva UE, viitorul

relațiilor cu Turcia este puternic dependent de soluțiile pe care Uniunea va reuși să le găsească sau nu pentru a face față unor necesități interne tot mai presante, cum sunt desăvârșirea uniunii bancare, crearea uniunii fiscale, sporirea legitimității democratice a instituțiilor. Energia, migrația și infrastructura reprezintă domenii cheie de intervenție, puternic dependente de evoluțiile instituțional-politice la nivelul UE, de orientarea mai accentuată spre federalizare sau, din contră, spre fragmentare. Reluarea angajamentului de extindere a UE spre Balcanii de Vest, Turcia, sau Ucraina depinde de abordarea problemelor critice privind apărarea și politica externă a Uniunii în raport cu SUA, Rusia și Orientul Mijlociu.

În ceea ce privește poziția recentă a Turciei față de integrarea în UE, spațiul de manevră al acesteia este determinat de prioritățile de dezvoltare, euroscepticism (integrarea în UE nu se regăsește în discursul actualului președinte Erdoğan, privind viziunea asupra Turciei în 2023), nesoluționarea conflictului cu Ciprul, relațiile tensionate cu Grecia, intensificarea conflictului cu minoritatea kurdă, implicarea în conflictul din Siria pentru a-și securiza frontiera cu aceasta, lipsa de apetit pentru reforme democratice.

2. Factori ai schimbării în evoluția relațiilor dintre Turcia și Uniunea Europeană. Perspectiva turcă

În cadrul acestei secțiuni, sunt identificați și enunțați factorii sociali, tehnologici, economici, politici, de mediu și de valori (STEEPV) care influențează în mod semnificativ evoluția relației dintre UE și Turcia. Factorii transformării au fost identificați în urma analizei tendințelor, caracteristicilor socio-economice și politice și contextului geopolitic al Turciei, analizei istoricului relației dintre Uniunea Europeană și Turcia și analizei contextului actual al Uniunii Europene.

Factori sociali

Între țările membre ale OECD, Turcia înregistrează cele mai slabe rezultate în privința indicatorilor sociali. Rata sărăciei directe (populația cu venituri sub 60% din media veniturilor anuale) a scăzut de la 29% în 2006, la 21,8% în 2014 (OECD, 2014), iar rata sărăciei absolute (populația cu venituri sub 40% media veniturilor anuale) a scăzut de la 12,8% în 2006, la 8,7% în 2014 (TURKSTAT, 2015), dar se prezintă încă la cote înalte.

Ținând cont de indicatorii bunăstării, comparativ cu alte țări ale lumii, Turcia se găsește la un nivel echilibrat în privința securității personale și guvernantei, dar marchează rezultate slabe în planul veniturilor, egalității de șanse, accesului la locuințe, conexiunii sociale, percepției subiective a bunăstării, educației și competențelor.

Cu toate acestea, în privința educației, Turcia a înregistrat progrese remarcabile în anii 2000. Acest lucru este justificat și de creșterea ratei de școlarizare, care în 2006 era de 89,77% și care a ajuns la 96,3% în 2015 (TURKSTAT, 2015).

Piața muncii din Turcia este influențată de afluxul masiv de refugiați preveniți din Siria, Irak și alte zone de război. Conform unui studiu recent, cele 2 milioane de refugiați sirieni, care în mare majoritate nu dețin permis de muncă, produc două efecte majore pe piața muncii: dislocarea pe scară largă a lucrătorilor din sectorul informal, în special a femeilor, cu un nivel redus de educație, către agricultură, iar cel de-al doilea efect îl constituie creșterea nivelului salariilor pentru activitățile formale pentru angajații turci și creșterea participării școlare a femeilor. Creșterea mediei salariale se datorează ieșirii de pe piața muncii a angajaților formali care și-ar fi văzut nivelul salariului periclitat de fluxul de imigranți (Del Carpio, 2015)

În același timp, Turcia este și o importantă sursă de emigrație. În 2013, circa 3,1 milioane de turci locuiau în afara granițelor, fiind pe locul 18 în lume ca țară de origine a migrației, după Palestina, Egipt și România (United Nations, 2013).

Principalii factori de schimbare de natură socială, relevanți pentru perspectivele de aderare ale Turciei la UE, sunt următorii:

- Inegalitatea semnificativă între categorii sociale și regiuni se va menține, neexistând pârghii suficiente pentru a o contracara;
- Progresele în educația de bază vor continua, Turcia arătând o predilecție pentru creșterea accesului la educație;
- Sărăcia se menține la un nivel ridicat, iar rezultatele sunt slabe, pe termen scurt aceasta va rămâne una din marile probleme;
- Inegalitatea între sexe, determinată de rolul și statusul femeii în societate, rata scăzută de angajare și participare școlară a femeilor nu vor fi eliminate pe termen scurt și mediu, atâta vreme cât prejudecățile religioase sunt predominante;
- Inegalitatea accesului la guvernare și participare civică, determinată de politica guvernamentală agresivă și restrângerea libertăților, se va accentua;
- Percepția negativă a nivelului de trai este o constantă a percepției populației și nu se va modifica pe termen scurt și mediu;
- Integrarea refugiaților constituie o problemă majoră atât economică, socială, cât și politică, nu se preconizează soluții de rezolvare;
- Dislocarea femeilor cu educație scăzută în agricultură, tendință determinată de fluxul de refugiați, se va menține câtă vreme fluxul de refugiați va continua;
- Creșterea accelerată a cheltuielilor de protecție socială nu este o măsură sustenabilă pe termen lung;
- Emigrația către vestul Europei, în special Germania, în care trăiește și cea mai mare comunitate turcă din afara Turciei se va intensifica, pe măsură ce Turcia avansează către autoritarism, dar Consiliul UE nu va aproba pe termen scurt și mediu acordurile privind readmiterea imigranților turci și liberalizarea vizelor.

Factori tehnologici

Intensitatea în cercetare-dezvoltare și inovare (CDI)² a Turciei era în anul 2012 de 0,92% din PIB, sub media UE de 2,06% (TURKSTAT, 2013), dar cu cheltuieli de CDI în creștere cu 17% față de anul anterior.

În 2012, Turcia s-a clasat pe locul 12 în lume la numărul de publicații științifice, cu 331,5 publicații la 1 milion de locuitori. Numărul de aplicații pentru brevete s-a dublat în ultimii trei ani (European Commission, JRC, 2014).

Principali factori de schimbare de natură tehnologică, relevanți pentru perspectivele de aderare ale Turciei la UE, sunt următorii:

- Convergența domeniului cercetării-dezvoltării și inovării din Turcia cu Uniunea Inovării;
- Creșterile spectaculoase de investiții orientate către CDI;
- Orientarea spre cunoaștere și inovare se va resimți datorită creșterii accelerate a numărului de brevete;
- Organizarea domeniului CDI va fi în continuare un punct forte pentru creșterea competitivității;
- Programele adresate IMM-urilor vor deschide accesul acestora la inovare;
- Numărul de doctori și absolvenți de studii superioare va continua să crească peste media europeană.

Factori economici

Intensitatea comerțului Turciei și integrarea economică cu UE este ridicată și a crescut în continuare în 2014, deși într-un ritm lent. Gradul de deschidere a economiei, măsurat prin valoarea exporturilor și importurilor de bunuri și servicii, ca procentaj din PIB, a sporit în același an. Proporția comerțului cu UE din totalul schimburilor comerciale ale Turciei a crescut de la 38,5% la 39,3% (Comisia Europeană, 2015).

Economia turcă a crescut cu o rată medie anuală de 3% în ultimii trei ani. În prima jumătate a anului 2015, ritmul de creștere a PIB-ului a rămas relativ constant (3,1%, măsurată anual), cheltuielile de consum intern fiind principalul motor de creștere în urma scăderii prețului petrolului și diminuării exporturilor. PIB-ul pe locuitor s-a situat la 53% din media UE în 2014, la paritatea puterii de cumpărare (Comisia Europeană, 2015). Deficitul de cont curent al Turciei a rămas la cote foarte ridicate, fără semnale de inversare a tendinței.

Numărul locurilor de muncă a crescut într-un ritm proporțional cu creșterea producției, dar semnificativ sub rata de creștere a forței de muncă. Rata totală de ocupare a scăzut la 53,2% în 2014, cu o diferență semnificativă între bărbați (75,0%) și femei (31,6%) (TURKSTAT, 2015).

² Calculată ca raport între cheltuielile totale de CDI și produsul intern brut.

Procesul de privatizare a încetinit și nu s-au înregistrat progrese în domeniul liberalizării prețurilor, guvernul continuând să intervină în mecanismul de stabilire a prețurilor în sectoarele-cheie (Comisia Europeană, 2015).

Dintre principalii factori economici, relevanți pentru perspectivele de aderare ale Turciei la UE, se evidențiază următorii:

- Intensitatea comerțului Turciei și integrarea economică cu UE vor progresa lent;
- Ratele de creștere ale economiei turce se vor menține relativ înalte, la niveluri superioare celor înregistrate de UE, ceea ce va permite îngustarea în timp a decalajului economic față de media europeană;
- Hotărârea Turciei de a aborda dezechilibrele macroeconomice se va menține fluctuantă cel puțin pe termen scurt cu consecințe negative asupra calității creșterii economice;
- Deficitul de cont curent al Turciei va rămâne la cote ridicate în viitorul apropiat, peste nivelul stabilit prin criteriul de convergență relevant;
- Ponderea în PIB a datoriei externe a Turciei va depăși nivelul stabilit prin criteriul de convergență relevant;
- Rata inflației va rămâne ridicată în Turcia, peste nivelul stabilit prin criteriul de convergență relevant însă se va menține la nivel de o cifră;
- Procesul de privatizare va încetini considerabil în viitorul apropiat, guvernul continuând să intervină în mecanismul de stabilire a prețurilor în sectoarele-cheie;
- Sectorul financiar al Turciei va continua să fie performant și își va menține reziliența;
- Turcia nu va înregistra în viitorul apropiat progrese semnificative în intrarea pe și ieșirea de pe piață a firmelor, procedura de insolvență rămânând relativ greoaie și ineficientă.

Factori de mediu

Turcia este singura țară membră a OECD care nu a stabilit ținte naționale de reducere a emisiilor, dar și-a stabilit obiectivul de creștere a ponderii energiei regenerabile în producția de electricitate la 30% în 2023, față de 25% în 2011 și de reducere a intensității energetice a PIB-ului cu 20% în 2023 față de 2011 (Ministry of Environment and Urbanization of Turkey, 2010).

În timp ce PIB-ul (la paritatea puterii de cumpărare ținând cont de anul de bază 2000) a înregistrat o creștere reală de 193%, în perioada 1990 – 2012, nivelul emisiilor a crescut cu 133,4%, până la 440 milioane tone CO₂ (Turkstat, 2015, Ministry of Environment and Urbanization of Turkey, 2011).

Turcia este pe locul 51 în privința progresului în politicile climatice, din primele 58 cele mai poluatoare țări din lume și care produc 90% din totalul emisiilor globale. Măsurile de politici întreprinse de guvernul turc sunt mai degrabă contraproductive, în

special în sectorul energetic, fiind încurajată construirea de noi termocentrale bazate pe cărbune pe întreg cuprinsul țării (Burck, 2014).

Principali factori de mediu, relevanți pentru perspectivele de aderare ale Turciei la UE sunt următorii:

- Acordul global privind schimbările climatice are șanse ridicate de a se realiza pe termen scurt;
- Turcia va înregistra progrese în creșterea eficienței energetice;
- Valorificarea resurselor regenerabile de energie va fi în continuare principalul atu al Turciei pentru trecerea la o economie cu emisii reduse de carbon;
- Dezvoltarea intensivă a infrastructurii de transport va fi un factor de risc pentru mediu;
- Tendința de urbanizare se va accelera, creșterea economică și dezvoltarea infrastructurii creând premisele realizării obiectivelor de dezvoltare care prevăd urbanizarea pe întreg cuprinsul țării;
- Agricultură va fi în continuare, pe termen mediu, un motor important al PIB, ceea ce va atrage riscuri de mediu.

Factori politici

Deși, aparent, politica actuală a Turciei este direcționată de Partidul Justiție și Dezvoltare (AKP), partidul aflat la guvernare începând cu 2012, aceasta este mai degrabă într-o continuă regândire și re poziționare din punct de vedere geopolitic, de după perioada Războiului Rece.

Plecând de la statutul de partener cheie al SUA și potențial membru al UE, re poziționarea identitară a Turciei a echivalat cu îndepărtarea de valorile europene, lipsa de apetit pentru reforme democratice, ceea ce a atras și efectul de temporizare de către UE a procesului de aderare și impunerea de condiționalități de ordin politic.

Deși Turcia își exprimă orientarea pro-occidentală și apartenența la alianța trans-atlantică, acțiunile Ankarei se centrează mai degrabă înspre afirmarea ideologică a identității musulmane și consolidarea poziției de putere regională în centrul lumii islamice. În mod concret, Turcia a adoptat o poziție de politică externă independentă în conflictele din Orientul Mijlociu, și-a jucat propria *carte geopolitică*, atât în Irak, cât și în Siria, relațiilor tensionate cu Grecia și problemei cipriote i s-a adăugat răceala în relațiile cu Israelul.

Recent, acțiunile militare ale Turciei în Siria și Irak sunt îndreptate împotriva kurzilor, mai degrabă decât împotriva Statului Islamic (ISIS) (The New York Times, 2015). Aceste acțiuni nu conduc la rezolvarea conflictului, ci adâncesc și mai mult natura sectară a acestuia.

În Turcia, societatea este bipolarizată, divizată cultural (Pavey, 2013): o parte mai mică, cea care are acces la informații, la rețelele economice și de comerț, la călătorii și relații de vecinătate, aderă la valorile democratice și luptă pentru respectarea

drepturilor cetățenești. O mare parte însă, majoritară, este puternic conservatoare și mai apropiată de valorile fundamentale islamice.

Pe fondul agravării conflictului din Siria, al expansiunii Statului Islamic și potențialul de extindere a conflictului în întreg Orientul Mijlociu, starea de război se transmite și în interiorul Turciei.³ Turcia găzduiește 1,8 milioane de refugiați din Siria, ceea ce face ca Turcia să fie țara cu cei mai mulți refugiați din lume, amplificând problemele economice și sociale ale acesteia (The World Bank, 2015).

Principalii factori politici, relevanți pentru perspectivele de aderare ale Turciei la UE sunt următorii:

- Schimbarea viziunii privind rolul Turciei de Poartă între Est și Vest, în mare putere regională, centrul lumii islamice, este doctrina care va marca politica viitoare a Turciei;
- Războiul civil din Siria și incidentele la frontieră vor continua să crească în intensitate, câtă vreme nu se întrevăde o cale de detensionare, acceptabilă pentru toate părțile implicate;
- Turcia se va confrunta cu dificultăți în menținerea controlului asupra fluxurilor de refugiați;
- Conducerea Turciei va promova o agendă conservatoare islamică și otomană în abordare deși declarativ va continua să susțină proiectul de aderare la UE;
- Actul de guvernare va pierde în continuare din legitimitatea democratică, în timp ce drepturile și libertățile civile vor continua să fie afectate negativ;
- Polarizarea societății se va menține între atașamentul pentru modernitatea de tip occidental și conservatorismul religios, fiind accentuată de decalajele de dezvoltare în plan teritorial;
- „Inapetența” pentru reforme democratice se va menține constantă;
- Riscul de conflicte interetnice între turci și kurzi, se va intensifica pe termen scurt;
- Atentatele teroriste și insecuritatea internă se manifestă din ce în ce mai des, nu se întrevăd temperări în acest sens;
- Ca urmare a apartenenței la NATO, capacitatea militară a Turciei este consolidată, dar experiența limitată a frontului extern reduce probabilitatea implicării semnificative în conflictele regionale; armata va juca în continuare un rol însemnat în guvernare;
- Având în vedere pozițiile relevante deținute de Turcia în cadrul organizațiilor internaționale, tensiunile din Orientul Mijlociu îi amplifică rolul și prezența la masa negocierilor;

³ Nu întâmplător, pe parcursul anului 2015, au avut loc trei atentate teroriste, dintre care cel de la Ankara a fost cel mai grav atentat din istoria Turciei, cu 97 de morți și 245 de răniți (The Guardian, 2015).

- Problema cipriotă este încă nerezolvată și cu șanse slabe de soluționare pe termen scurt;
- Autodeterminarea în politica externă regională face parte din noua doctrină de politică externă și va persista pe termen mediu;
- Turkish Stream, punct nodal pentru securitatea energetică, este blocat pe moment, din cauza intervenției militare în Siria și sunt șanse slabe de progres în proiectul descris inițial;
- Politica externă a Turciei va fi axată pe menținerea echilibrului de putere în plan regional, stabilitatea frontierelor și implicare limitată, doctrină afectată de evoluțiile regionale, cu șanse însemnate de schimbare pe termen mediu;
- Politica sectară concretizată în implicarea militară de partea sunniților, restricțiile de ordin religios care s-au înmulțit, vor crește în intensitate.

Valori umane

Societatea turcă apare în acest moment ca oscilând între modernism/secularism și islamism/autoritarism. Este dificil de afirmat care dintre valorile rezultate din confruntarea acestor forțe antagonice sunt predominante în societatea turcă. La fel de dificil este de absolutizat conduita instituțională și guvernamentală în acest moment, dat fiind contextul politic tensionat de jur-împrejurul granițelor Turciei.

Ținând cont de indicii de progres social, Turcia se clasează pe poziția 58 din 133 de țări, în categoria țărilor cu un progres social modic (Porter, 2015). Față de anii anterior, Turcia a înregistrat progrese slabe.

Un alt studiu privind libertatea religioasă și restricțiile existente în cele mai populate 25 de țări ale lumii arată că în toată perioada 2007 – 2013, Turcia s-a situat în primele 10 țări, cu un nivel ridicat al ostilității sociale față de alte religii, iar restricțiile guvernamentale îngreșesc din ce în ce mai mult libertățile religioase (Pew Research Center, 2015). Toleranța față de minoritățile sexuale, aproape inexistentă, este în linie cu percepția islamică (Beck, 2013).

Libertățile economice sunt în creștere, dar la un nivel moderat, după cum arată rezultatele unui raport de profil (The Heritage Foundation, 2015). Corupția este o problemă a societății turce. În clasamentul privind percepția corupției, Turcia ocupă poziția 64, din 175 de țări, primele fiind cele cu percepția cea mai scăzută. Pe o scală de la 0 – corupție extremă, la 100 – fără corupție, percepția corupției în Turcia este de 45 (Transparency International, 2014).

Principalele valori umane, relevante pentru perspectivele de aderare ale Turciei la UE sunt următoarele:

- Societatea turcă este predominant pre-modernă, marcată de sărăcie, prejudecăți, inegalități și intoleranță și nu se întrevăd schimbări majore pe termen mediu și lung;

- Statutul femeii tinde să se schimbe către un rol mai activ în societate, însă lent;
- Înrautățirea toleranței față de imigranți este o tendință accentuată pe fondul creșterii valului de imigrați sirieni;
- Intoleranță majoră față de minoritățile sexuale, prejudecăți religioase care vor marca societatea turcă încă multe decenii de acum înainte;
- Spiritul comunitar centrat pe familie de ajutorare directă nonfinanciară, din cauza nivelului ridicat al sărăciei, va continua să fie relevant cu precădere în zonele rurale;
- Deciziile guvernamentale de sporire a restricțiilor de natură religioasă, politica sectară și ostilitățile religioase vor crește în intensitate pe termen mediu;
- Libertățile individuale și libertatea presei vor fi din ce în ce mai afectate de acțiunile puterii;
- La nivelul populației, percepția privind apropierea față de UE și dorința de aderare a Turciei vor fi din ce în ce mai scăzute.

3. Scenarii privind evoluția relațiilor dintre Turcia și Uniunea Europeană, la orizontul anului 2025

3.1. Scenariul pesimist: divergență, concurență și conflict

În cadrul scenariului pesimist, cele două entități politice vor avea drumuri separate. Din cauza intereselor particulare ale statelor membre ale UE, a forțelor centrifuge și a problemelor economice cu care se confruntă Uniunea, preocuparea UE se concentrează pe rezolvarea problemelor sale interne, iar procesul de negociere a aderării e temporizat în continuare.

Forțele politice predominante în Turcia își pierd și ele interesul și răbdarea în privința aderării și se concentrează pe eforturile proprii de realizare a reformelor economice și structurale ale Turciei. În schimb, neadoptarea acquisului comunitar în domenii cheie, continua polarizare a societății, problemele de securitate la granițe și restricționarea libertăților de exprimare și a celor religioase, aduc Turcia în situația imposibilității reluării dezbaterilor în privința aderării. Uniunea vamală UE – Turcia se destramă, dar se menține acordul de liber schimb și cooperarea comercială. În acest context, relația cu UE rămâne importantă, dar secundară.

Turcia se va reorienta pe încheierea de noi acorduri comerciale, în Asia și Africa și va încerca să-și crească influența economică, dar și politică, în Balcani. În plus, Turcia va încerca să joace un rol mai activ în Organizația pentru Cooperare Islamică, să grupeze marii actori ai OIC în jurul unei internaționalități consolidate de tip islamic, în care rolul cheie îl va juca cooperarea economică și financiară între țările musulmane, construirea unui sistem bancar global de tip islamic, stabilirea unor priorități de creștere și dezvoltare, în care un rol important îl joacă siguranța energetică, eliminarea sărăciei,

aprovizionarea cu alimente și apă, noua revoluție culturală în întreaga lume, centrată pe promovarea valorilor islamice moderate. Valorile islamice vor deveni mai pregnante în societatea turcă, crescând intoleranța față de minorități sexuale, alte religii cu o viziune mai liberală și față de societatea deschisă. Într-un astfel de scenariu, țările și triburile musulmane își vor găsi numitorul comun în obiectivele culturale și economice, ceea ce ar însemna atenuarea sectarismului și a mișcărilor radicale, stingerea unor conflicte care durează de zeci de ani.

Politicile de mediu vor fi în continuare subsidiare politicilor energetice, Turcia fiind dependentă de importul de energie, dar va căuta să-și diversifice sursele de aprovizionare, atât din import, cât și de pe piața internă. Politicile de dezvoltare și urbanizare continuă să crească riscurile de mediu. Politicile climatice se vor axa pe sporirea ponderii energiilor regenerabile, în cazul încheierii acordului global privind schimbările climatice, fără ca Turcia să-și asume ținte de reducere de emisii.

Implicațiile scenariului pesimist pentru România

În contextul în care Turcia este un important partener comercial al României, primul din afara UE, **o eventuală evoluție către scenariul pesimist este defavorabilă relației dintre cele două țări și implicit defavorabilă economiei României, care și-ar diminua accesul pe o piață de export semnificativă.**

Schimbările comerciale România – Turcia au crescut vertiginos după aderarea României la UE. Este posibil ca destrămarea uniunii vamale Turcia – UE să conducă la revenirea la valorile de schimburi comerciale din perioada pre-aderării, pierderile fiind însemnate, de peste 3 mld. Euro.

În plan politic, Turcia este un aliat al României în cadrul NATO, ceea ce determină o relație specială în geopolitica Mării Negre și menținerea echilibrului de forțe. Scenariul în care Turcia își va juca interesele distinct de cele ale aliaților ei, ar crește riscurile de securitate ale României, îngrijorată de intensificarea acțiunilor militare ale Rusiei în Marea Neagră, anexarea Crimeei și presiunile diplomatice ale Moscovei.

Pe de altă parte, Turcia și-ar păstra interesul pentru investiții în regiune, dată fiind politica orientată pe sprijinirea comunităților islamice, creșterea rolului în Balcani, întărirea legăturilor tradiționale și de afaceri.

Turcia și-ar pierde poziția de favorită la formarea unui hub energetic pentru Europa, de aceea apare oportunitatea formării în România a acestui hub, ca principal actor în sectorul energetic din regiune, în cadrul UE. România ar deveni Poarta Est-Vest, în locul Turciei, pe zona energetică și comercială. Consecințele ar fi pe multiple planuri, în special cele legate de securitate, potențial economic și comercial, creșterea relevanței geopolitice, dezvoltarea infrastructurii și creșterea siguranței energetice. Aceasta ar compensa întrucâtva riscurile de securitate în regiunea Mării Negre, prin creșterea interdependențelor economice cu Rusia, care ar urma să transfere cantități mari de gaze către Europa prin acest hub.

Un alt posibil impact major ar fi cel legat de migrație. Scenariul pesimist UE – Turcia ar conduce la intensificarea migrației est-vest, ceea ce ar face din România atât țară de tranzit, cât și țară de destinație a emigranților din Orientul Mijlociu și Africa. În cazul în care UE nu ar aproba regimul vizelor pentru cetățenii turci, devine mai probabil ca presiunile refugiaților și emigranților din Turcia să crească pe zonele periferice ale UE, printre care și România. Acest fapt generează **noi riscuri de securitate, dar și presiuni de ordin economic și social, România având o capacitate slabă de gestionare a problemei imigrației.**

3.2. Scenariul optimist: cooperare, convergență și integrare

Scenariul optimist este centrat pe viziunea convergenței și integrării dintre Turcia și UE. Turcia reușește să obțină statutul de membru cu drepturi depline în UE, făcând progresele necesare în direcția integrării.

Uniunea Europeană reușește să se revigoreze economic, să întreprindă transformările structurale în direcția realizării obiectivelor Europa 2020. Mișcările centrifuge sunt atenuate, interesul pentru integrarea politică și extinderea către noi membri revine. Uniunea își stabilește două niveluri de relevanță politică, nucleul central și cercul periferic. Turcia este cooptată în cercul periferic, în care relațiile de vecinătate și politicile regionale sunt cele mai importante.

În plan politic, Turcia face progrese în direcția adoptării valorilor democratice, respectării drepturilor și libertăților individuale, consolidării statului de drept și a justiției independente.

De asemenea, acquis-ul comunitar este adoptat, sunt aliniate actele normative în domeniile negociate, conform legislației comunitare. Turcia va continua să se deschidă spre piețele regionale și globale, dar va predomina relația comercială cu statele Uniunii.

Securizarea granițelor și politica externă reorientată pe direcția vest-est îi vor conferi Turciei un rol pivotal în cadrul NATO, ceea ce va presupune și rezolvarea problemei cipriote. Turcia își va alinia obiectivele de politică externă cu UE și NATO, iar relația cu Israelul se va detensiona.

Prin adoptarea unei noi constituții, Turcia va reuși să rezolve pașnic problema kurdă, printr-o formă de autonomie extinsă. Adoptarea unei constituții mai liberale și democratice va îndepărta Turcia de lumea musulmană, politicile sectare fiind înlocuite cu politici de cooperare economică.

Adoptarea acquis-ului în domeniul energetic și apartenența la Uniunea Energetică vor permite transformarea Turciei într-un hub regional de energie, prin care va fi facilitat tranzitul gazelor naturale și petrolului din Rusia, Orientul Mijlociu și Asia Centrală către Europa.

Politicile de mediu și acordul pentru schimbări climatice vor obliga Turcia să-și asume ținte de reducere a emisiilor de carbon, să stabilească măsuri și obiective de transformare a economiei într-una cu emisii reduse de carbon. Standardele de mediu vor determina costuri și pierderi suplimentare, ce vor afecta rata de creștere și

competitivitatea la export a produselor turcești. Avantajul competitiv îl vor constitui resursele regenerabile de energie, eoliene, solare și geotermale, care vor înlocui treptat sursele convenționale.

Progresele în direcția asumării valorilor democratice și a politicilor de coeziune vor determina treptat reducerea inegalităților între regiuni și categorii sociale, scăderea sărăciei, însă într-un ritm destul de lent, creșterea toleranței față de minorități, accesul sporit al femeilor la educație și piața muncii.

Percepția populației în privința UE, precum și în privința nivelului de trai se vor îmbunătăți semnificativ.

Implicațiile scenariului optimist pentru România

În cadrul scenariului optimist, relația România – Turcia se va consolida în plan economic și comercial. Odată cu aderarea Turciei la UE, relațiilor de vecinătate și cooperare în regiunea Mării Negre li se adaugă politicile de coeziune și de dezvoltare regională. Libera circulație a capitalului, forței de muncă, bunurilor și serviciilor ar crește impulsul pentru dezvoltarea infrastructurii de tranzit, iar o acțiune pro-activă în cadrul UE ar atrage creșterea schimburilor comerciale și a investițiilor, a turismului, cu efecte pozitive pentru creșterea economică.

România și Turcia ar avea multe domenii comune de cooperare și similitudini ale conjuncturilor economice. Ba mai mult, situația economică și stadiile de dezvoltare sunt asemănătoare, cu un plus în dreptul Turciei, pentru potențialul rapid de creștere. În schimb, stadiul realizării reformelor structurale, asumarea obiectivelor sectoriale, ponderea mare a agriculturii în PIB și în piața muncii, reindustrializarea, obiectivele de coeziune, reducerea decalajelor de dezvoltare, politicile climatice, politicile de inovare și creșterea sustenabilă ar fi câteva din argumentele pentru care relația dintre cele două țări s-ar putea consolida semnificativ. România ar putea furniza Turciei expertiza proprie în derularea proceselor de integrare, administrarea politicilor și programelor comunitare, creșterea capacității administrative și implementarea acquis-ului comunitar.

Intrarea Turciei în Uniunea Energetică și dezvoltarea unui hub pentru Europa ar constitui o alternativă pentru necesarul energetic al României, ceea ce ar conduce la creșterea concurenței, cu efecte pozitive pentru siguranța energetică, pentru piața de energie și pentru consumatori. **România ar deveni o țară de tranzit de energie, crescând relevanța sa geopolitică și rolul său strategic.** Alte proiecte de interes pentru România și Turcia s-ar putea activa sau ar primi **impulsuri suplimentare, printre care Nabucco, conexiunile prin Marea Neagră pentru exportul de energie electrică, Romania Gateway și noul Drum al Mătășii.**

În politica Mării Negre, poziția României s-ar putea sincroniza cu cea a Turciei, fiind un element de securitate suplimentar, cu rol strategic pentru NATO.

Liberalizarea regimului vizelor pentru cetățenii turci ar determina o creștere a migrației către Vestul Europei, dar **România nu ar fi principala țară de destinație a migrantilor.**

3.3. *Scenariul neutru: cooperare bilaterală, limitată*

Scenariul neutru este centrat pe dezvoltarea unui nou cadru de cooperare între UE și Turcia, care nu va presupune integrarea Turciei în UE, dar în care interesele ambelor părți se vor regăsi și, în multe dintre domeniile de cooperare, cele două părți vor face front comun.

Turcia nu va urma calea integrării, ca atare agenda proprie va prima în politica și economia sa, sistemul de guvernare se va menține centralizat și vor apărea noi semnale de încălcare a valorilor democratice și a statului de drept.

Turcia va reuși să rezolve problemele de securitate interne, prin creșterea securității și atenuarea tensiunilor interetnice, dar va încerca să echilibreze raporturile de forțe regionale tot printr-o politică externă discreționară și independentă. Se vor menține semnele de întrebare din partea aliaților cu privire la loialitatea implicării Turciei în problemele globale, dar se vor intensifica raporturile de cooperare pe teme de securitate cu UE și NATO.

UE va păstra Turcia într-o poziție privilegiată, ca partener comercial și economic, uniunea vamală va continua și va fi extinsă, dar relațiile bilaterale cu unele țări membre vor avea de suferit. Dintre acestea menționăm: problema cipriotă, încă nerezolvată și cu slabe șanse de a se rezolva, relații oscilante în plan regional cu Israelul, Iranul, Irakul și Arabia Saudită.

Turcia nu va mai deveni un hub energetic regional pentru Europa, va căuta să-și echilibreze și să-și diversifice sursele de energie.

Polarizarea societății se va accentua, din moment ce Turcia nu se va mai vedea presată să facă reformele democratice și să avanseze în direcția respectării drepturilor și libertăților individuale. Statusul femeii tinde să se schimbe, dar lent, către un rol mai activ în societate, se vor menține intoleranța față de minorități, prejudecățile și inegalitățile sociale, îngrădirile în participarea civică și accesul la guvernare.

Progresul în direcția eliminării sărăciei este redus, deși se majorează cheltuielile cu protecția socială, percepția populației față de nivelul de trai rămâne scăzută, dar populația va fi din ce în ce mai neîncrezătoare în Uniunea Europeană și integrare. Turcia va face progrese în domeniul educației, rata de școlarizare va continua să crească, la fel și numărul de absolvenți de studii superioare.

Emigrația va mai scădea ca intensitate, UE va aproba acordurile de facilitare a obținerii vizelor, și cooperarea pe tema emigranților va continua. Zonele de graniță rămân în continuare predispuse conflictelor sectare, iar eventuala nerezolvare a conflictului din Siria va atrage înrăutățirea situației refugiaților și a problemelor umanitare.

Acordul global privind schimbările climatice va găsi Turcia în situația de economie emergentă, care nu își va asuma ținte de emisii și nici obiective de mediu, decât în măsura în care acestea sunt acoperite prin programe finanțate din surse externe. Turcia va face progrese în eficiența energetică, datorită investițiilor în soluții inovatoare, creșterea accesului la inovare, dar și datorită reindustrializării.

Infrastructura de transport, urbanizarea, agricultura și managementul deșeurilor vor continua să afecteze mediul într-o proporție însemnată.

Implicațiile scenariului neutru pentru România

În scenariul neutru, relațiile dintre Turcia și România se mențin la un nivel semnificativ. Uniunea vamală și domeniile de cooperare vor fi extinse, iar volumul schimburilor comerciale va crește, cu efecte pozitive pentru creșterea economică a ambelor țări. Politicile de vecinătate, programele de dezvoltare regionale și transfrontaliere vor completa relațiile de cooperare.

Interesul pentru investiții de ambele părți se va menține în creștere, în special în domeniile de specializare inteligentă.

Necunoscutelor în privința rolului și intereselor Turciei la Marea Neagră li se adaugă politica multivectorială, relația acesteia cu Rusia și alte elemente de securitate, care ar menține într-o situație de echilibru instabil securitatea Mării Negre.

Implicațiile ce derivă din această conjunctură pentru România constau în creșterea neîncrederii între aliați și amplificarea riscurilor de securitate, România rămânând într-o poziție relativ izolată în regiune, cu posibile conflicte la graniță, ceea ce o va determina să adopte o poziție pivotală.

Din cauza acestor factori, Uniunea Europeană nu se va angaja să acorde României un rol mai activ decât poate juca, inclusiv acela de hub energetic.

Abandonarea proiectului integrării Turciei ar însemna și pierderea ocaziei României de a deveni un hub energetic pentru Europa, ceea ce ar lăsa descoperit acest rol, cu efecte negative pentru siguranța energetică a Europei. Independența relativă față de importurile din Rusia îi permite României să negocieze cu țări din orizontul mai îndepărtat pentru identificarea potențialelor surse de energie, ceea ce ar fi o bază de cooperare între România și Turcia. În schimb, cresc tensiunile politice și de securitate în regiunea Mării Negre.

Ca și în scenariul pesimist, România poate prelua rolul de jucător în sectorul energetic, atât cât îi permite forța sa și cât ar fi lăsată să o facă.

În privința migrației, România nu ar fi în situația de țară de destinație, dar s-ar putea confrunța cu presiuni de securitate la frontieră și cu tranzitul emigranților.

4. Concluzii

În ciuda cooperării strânse a Turciei cu Uniunea Europeană, au existat mai multe probleme care au condus la o frustrare tot mai mare a Turciei.

De la înființarea uniunii vamale între UE și Turcia în 1995, au avut loc numeroase schimbări în legislația vamală și în administrație, în scopul de a îndeplini standardele UE, dar Turcia nu are încă statutul care să-i permită participarea în procesul decizional la nivel înalt în cadrul Uniunii Europene pentru stabilirea priorităților și politicilor UE.

După insistente presiuni din partea Turciei, a fost convenită demararea negocierilor pentru adâncirea uniunii vamale, începând din 2016. Acest demers este privit ca o inițiativă care va accelera dinamica procesului de aderare și care va avea un impact semnificativ asupra economiei Turciei. Actuala uniune vamală se referă numai la bunurile industriale și produsele agricole prelucrate, produse care reprezintă doar 20 % din economia națională. Odată cu adâncirea uniunii vamale se dorește includerea serviciilor și a sectorului agricol (produse primare), care, împreună cu achizițiile publice, ar completa lista domeniilor economiei naționale legate de comerțul internațional.

Totuși, perspectivele de avans considerabil al proiectului de integrare a Turciei în UE sunt marcate de incertitudini pe multiple niveluri.

Recuperarea economică lentă a Uniunii Europene este determinată de contextul economic mondial nefavorabil dar și de factori interni, care includ eterogenitatea statelor membre, fragmentarea piețelor financiare, datoriile suverane îngrijorătoare și încrederea scăzută a investitorilor în fermitatea angajamentului față de reformele structurale și instituționale necesare pentru ajustarea dezechilibrelor macroeconomice: desăvârșirea uniunii bancare, crearea uniunii fiscale, sporirea legitimității democratice a instituțiilor.

Pe termen lung, UE și statele membre trebuie să facă față transformărilor societale și demografice, globalizării, nevoilor de creștere a productivității și de avans tehnologic, presiunii asupra mediului și resurselor și ritmului lent de creștere în țările emergente și în curs de dezvoltare. Tendințele și opțiunile contradictorii de reformă instituțională a UE, spre adâncirea integrării sau spre fragmentare adaugă un element suplimentar de incertitudine proiectului de extindere către est, inclusiv spre Turcia.

Cel mai recent raport al Comisiei Europene privind nivelul de pregătire a Turciei pentru aderarea la UE evidențiază faptul că, deși din punct de vedere politic situația Turciei s-a înrăutățit, economia turcă este avansată și poate fi considerată o economie de piață funcțională. În același timp, ritmul de aliniere la acquis-ul comunitar a încetinit în ultima perioadă.

Perspectivele de aderare a Turciei la UE sunt complicate de contextul geopolitic regional tensionat. Evenimentele recente din Siria și Irak au forțat Turcia să se confrunte cu o creștere suplimentară a numărului de refugiați și de persoane strămutate. În prezent Turcia găzduiește cea mai mare populație de refugiați din lume.

Reluarea angajamentului de extindere a UE spre Balcanii de Vest, Turcia, sau Ucraina depinde, de asemenea, de abordarea problemelor critice privind apărarea și politica externă a uniunii în raport cu SUA, Rusia și Orientul Mijlociu.

Scenariile exploratorii construite în baza contextului politic existent și a factorilor de schimbare identificați după metoda STEEPV, au conturat trei viziuni distincte privind posibila evoluție UE – Turcia, la orizontul anului 2025, după cum urmează: scenariul pesimist, marcat de divergență, concurență și conflict, scenariul optimist, axat pe cooperare, convergență și integrare și scenariul neutru, implicând o cooperarea bilaterală limitată.

În cadrul scenariului pesimist, cele două entități politice vor avea drumuri separate. Din cauza intereselor particulare ale statelor membre ale UE, a forțelor centrifuge și a problemelor economice cu care se confruntă Uniunea, preocuparea acestora se concentrează pe rezolvarea problemelor sale interne, iar procesul de negociere a aderării Turciei e temporizat în continuare.

Turcia, de asemenea, își pierde răbdarea și interesul pentru aderare și se concentrează pe eforturile proprii de realizare a reformelor economice și structurale. Se va reorienta pe încheierea de noi acorduri comerciale, în Asia și Africa și va încerca să-și crească influența economică, dar și politică, în Balcani. În plus, Turcia va încerca să joace un rol mai activ în Organizația pentru Cooperare Islamică, să grupeze marii actori ai organizației în jurul unei internaționalități consolidate de tip islamic.

O asemenea perspectivă ar fi defavorabilă relației dintre România și Turcia și implicit defavorabilă economiei României, care și-ar diminua o piață de export semnificativă.

În schimb, Turcia și-ar pierde poziția de favorită la formarea unui hub energetic pentru Europa, de aici apărând oportunitatea formării în România a acestui hub, ca principal actor în sectorul energetic din regiune, în cadrul UE. România ar deveni Poarta Est-Vest, în locul Turciei, pe zona energetică și comercială.

Scenariul optimist este centrat pe viziunea convergenței și integrării dintre Turcia și UE. Turcia reușește să obțină statutul de membru cu drepturi depline în UE, făcând progresele necesare în direcția integrării.

Uniunea Europeană reușește să se revigoreze economic, să întreprindă transformările structurale în direcția realizării obiectivelor Europa 2020. Mișcările centrifuge sunt atenuate, interesul pentru integrarea politică și extinderea către noi membri revine. Uniunea își stabilește două niveluri de relevanță politică, nucleul central și cercul periferic. Turcia este cooptată în cercul periferic, în care relațiile de vecinătate și politicile regionale sunt cele mai importante.

În plan politic, Turcia face progrese în direcția adoptării valorilor democratice, respectării drepturilor și libertăților individuale, consolidării statului de drept și a justiției independente. Problemele de securitate interne și externe se atenuază și sunt

găsite rezolvări pașnice, atât în chestiunea kurdă, cât și în problemele de la graniță, în Siria, Irak și Cipru.

În cadrul scenariului optimist, relația România – Turcia se va consolida în plan economic și comercial. Odată cu aderarea Turciei la UE, relațiilor de vecinătate și cooperare în regiunea Mării Negre li se adaugă politicile de coeziune și de dezvoltare regională. Libera circulație a capitalului, forței de muncă, bunurilor și serviciilor ar crește impulsul pentru dezvoltarea infrastructurii de tranzit, iar o acțiune pro-activă în cadrul UE ar atrage creșterea schimburilor comerciale și a investițiilor, a turismului, cu efecte pozitive pentru creșterea economică.

Scenariul neutru este centrat pe dezvoltarea unui nou cadru de cooperare între UE și Turcia, care nu va presupune integrarea Turciei în UE, dar în care interesele ambelor părți se vor regăsi și în multe dintre domeniile de cooperare, cele două părți vor avea un front comun.

Turcia nu va urma calea integrării, ca atare agenda proprie va prima în politica și economia sa, sistemul de guvernare se va menține centralizat și vor apărea noi semnale de încălcare a valorilor democratice și a statului de drept.

Turcia va reuși să rezolve problemele de securitate interne, prin creșterea securității și atenuarea tensiunilor interetnice, dar va încerca să echilibreze raporturile de forțe regionale tot printr-o politică externă discreționară și independentă. Se vor menține semnele de întrebare din partea aliaților cu privire la loialitatea implicării sale în rezolvarea problemelor globale, dar se vor intensifica raporturile de cooperare pe teme de securitate cu UE și NATO.

În scenariul neutru, relațiile dintre Turcia și România se mențin la un nivel semnificativ. Uniunea vamală și domeniile de cooperare vor fi extinse, iar volumul schimburilor comerciale va crește, cu efecte pozitive pentru creșterea economică a ambelor țări. Politicile de vecinătate, programele de dezvoltare regionale și transfrontaliere vor completa relațiile de cooperare.

Necunoscutelor în privința rolului și intereselor Turciei la Marea Neagră li se adaugă politica multivectorială, relația acesteia cu Rusia și alte elemente de securitate, care ar menține într-o situație de echilibru instabil securitatea Mării Negre.

Bibliografie

- Beck, J. (2013, 7). *Turkey's violent homophobia*. Preluat de pe The Daily Beast: <http://www.thedailybeast.com/articles/2013/07/01/turkey-s-violent-homophobia.html>
- Breloer, G. F. (2013, 7 8). Turkey clears Gezi Park Protest with water canons after reopening. *The World Post*. Preluat pe 9 2015, de pe http://www.huffingtonpost.com/2013/07/08/turkey-clears-gezi-park-protest_n_3561927.html
- Burck, J. M. (2014). *The Climate Change Performane Index. Results 2015*. Bonn: Germanwatch.
- Central Intelligence Agency. (2015, 10 15). The World Factbook: Turkey. Washington DC, USA. Preluat de pe <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>
- Comisia Europeană. (2015, Noiembrie 12). *European Economic Forecast, Autumn 2015*. Preluat de pe http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip011_en.pdf.
- Comisia Europeană. (28.11.2014). *Analiza anuală a creșterii pentru 2015 (COM(2014) 902 final)*. Bruxelles: Comisia Europeană.
- Del Carpio, X. W. (2015, 8). The Impact of Syrians Refugees on the Turkish Labor Market. *Social Protection and Labor Global Practice Group 7402*.
- European Commission. (2015). *Eurobarometer*. Brussels.
- European Commission, JRC. (2014). *ERAWATCH Country Reports 2013: Turkey*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Friedman, G. (2015, 7 21). *The Turkish Enigma*. Preluat de pe Stratfor Global Intelligence: <https://www.stratfor.com/weekly/turkish-enigma>
- Gianni Bonvicini, S. S. (2015). *Building on the Past, Facing the Future. Italian and European Responsibilities in World Affairs*. Rome: Istituto Affari Internazionali.
- IMF. (2015). *World Economic Outlook*. Washington DC: International Monetary Fund. doi:<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/pdf/text.pdf>
- Ministry of Environment and Urbanization of Turkey. (2010). *Republic of Turkey Climate Change Strategy 2010 - 2020*. Ankara.
- Ministry of Environment and Urbanization of Turkey. (2011). *National Climate Change Action Plan*. Ankara.
- OECD. (2014). *OECD Economic Surveys: Turkey 2014*. Paris: OECD Publishing. Preluat de pe http://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-tur-2014-en
- OECD. (2014). Social Cohesion Indicators. *Society at a Glance*. Turkey. Preluat de pe http://www.oecd-ilibrary.org/sites/soc_glance-2014-en/07/02/g7-04.html?contentType=&itemId=%2Fcontent%2Fchapter%2Fsoc_glance-2014-28-en&mimeType=text%2Fhtml&containerItemId=%2Fcontent%2Fserial%2F19991290&accessItemIds=&csp_=b6da15c5d197319ad5efc230f1f6b2
- OECD. (April 2014). *OECD Economic Surveys, European Union, Overview*.
- Pavey, S. M. (2013, 9 29). Courage now lies in the grey... *Huffington Post*. Preluat pe 9 2015, de pe http://www.huffingtonpost.com/safak-pavey/courage-now-lies-in-the-g_b_3678546.html

- Pew Research Center. (2014, 9). Origins and Destinations of the World's Migrants, from 1990-2013. Preluat pe 10 2015, de pe <http://www.pewglobal.org/2014/09/02/global-migrant-stocks/>
- Pew Research Center. (2015). *Latest Trends in Religious Restrictions and Hostilities*. Washington DC: Pew Research Center. Preluat de pe <http://www.pewforum.org/2015/02/26/religious-hostilities/>
- Porter, M. S. (2015). *Social Progress Index 2015*. Washington DC: Social Progress Imperative. Preluat de pe http://www.socialprogressimperative.org/system/resources/W1siZiIsIjIwMTUvMDUvMDcvMTcvMjkyMzEvMzI4LzIwMTVfU09DSUFMX1BST0dSRVNTX0lOREVYX0ZlTkJFMLnBkZiJdXQ/2015%20SOCIAL%20PROGRESS%20INDEX_FINAL.pdf
- The Guardian. (2015, 10 10). Turkey terror attack: mourning after scores killed in Ankara blasts. *The Guardian*. UK. Preluat de pe <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/10/turkey-suicide-bomb-killed-in-ankara>
- The Heritage Foundation. (2015). *2015 Index of Economic Freedom*. New York: The Heritage Foundation. Preluat de pe <http://www.heritage.org/index/download>
- The New York Times. (2015, 9 8). Turkish troops enter Iraq in pursuit of Kurdish Rebels. *The New York Times*. New York, USA. Preluat pe 9 2015, de pe http://www.nytimes.com/2015/09/09/world/europe/turkey-pkk-bombing-police.html?_r=0
- Tocci, N. (2014). *Turkey and the European Union, A Journey in the Unknown*. Center on the United States and Europe at Brookings.
- Transparency International. (2014). *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2014*. Transparency International. Preluat de pe <http://www.transparency.org/cpi2014/results>
- Tsoukalis, L. (2014). *The Unhappy State of the Union. Europe Needs a New Bargain*. London: Policy Network.
- Turkish Statistical Institute. (2014). *National GHG Inventory of Turkey*. Ankara.
- Turkish Statistical Institute. (2015, 9 10). Gross Domestic Product. Ankara, Turkey. Preluat de pe <http://www.turkstat.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=18729>
- TURKSTAT. (2013). R&D Expenditures. Ankara.
- TURKSTAT. (2015). Labor Force Status of Population. Preluat pe 10 2015, de pe <http://www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- United Nations. (2013, 9). Trends in International Migrant Stock: Migrant by Destination and Origin. Washington. Preluat pe 10 2015, de pe <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesorigin.shtml>.